

CZAS WOLNY W ŻYCIU POLAKÓW A ŚWIĘTOWANIE NIEDZIELI

Analiza wyników badań

Ks. dr Wojciech Sadłoń – Sławomir Nowotny – dr Bartosz Łukaszewski

Konferencja prasowa KEP, Warszawa 10 października 2019

Cele i koncepcja raportu

- Główny problem badawczy: jak w społeczeństwie polskim zmienia się konfiguracja czasu wolnego i pracy zawodowej z odniesieniem do życia rodzinnego, przeżywanej religijności i innych wartości.
- Metoda: analiza danych zastanych dotyczących wykorzystania czasu wolnego w odniesieniu do pracy zawodowej oraz religijności.
- Raport ma charakter wstępny – opiera się na danych zbieranych w innych celach, niekiedy sprzed kilku lat.

Pełniejsze wnioski będą możliwa na podstawie badania nastawionego na tę problematykę.

Raport nawiązuje do prowadzonych od niemal pół wieku badań ISKK z zakresu religijności Polaków i wieloletniej współpracy ze zmarłym w tym roku dr. Lucjanem Adamczukiem, który rozpoczynał w Polsce badania budżetu czasu.

Założenia antropologiczne

- W ujęciu antropologicznym specyfiką człowieka jest tworzenie oraz posługiwanie się symbolami oraz symbolicznymi znaczeniami (*animal symbolicum*).
- Symbole tworzą świat znaczeń, nadających ludzkiej egzystencji szczególny charakter oraz sens.
- Pełnią swoją rolę w kulturze poprzez rytuały, zwyczaje rozumiane w perspektywie religijnej jako święta liturgia. Tego typu praktyki określane bywają często jako „świętowanie” i przybierają różne formy społeczne oraz organizacyjne.
- Świętowanie nie jest działaniem wyłącznie jednostkowym (indywidualnym), lecz również społecznym.

Założenia antropologiczne (cd.)

- Antropologiczne studia nad rytuałami wskazują, że świętowanie pełni wiele funkcji, takich jak:
 - budowanie więzi,
 - porządkowanie ludzkich emocji,
 - pobudzanie twórczych zdolności człowieka,
 - uwalnianie od pustki i niepokoju.
- Mircea Eliade: świętowanie w różnych kulturach stanowi moment rewitalizacji i odnowy.
- Romano Guardini: święto czyni człowieka wolnym.
- Aniela Dylus: integracyjna funkcja świętowania, czyli powiązanie czasu wolnego z kształtowaniem więzi społecznych oraz kapitałem społecznym.

Wartości uznawane za najważniejsze w codziennym życiu

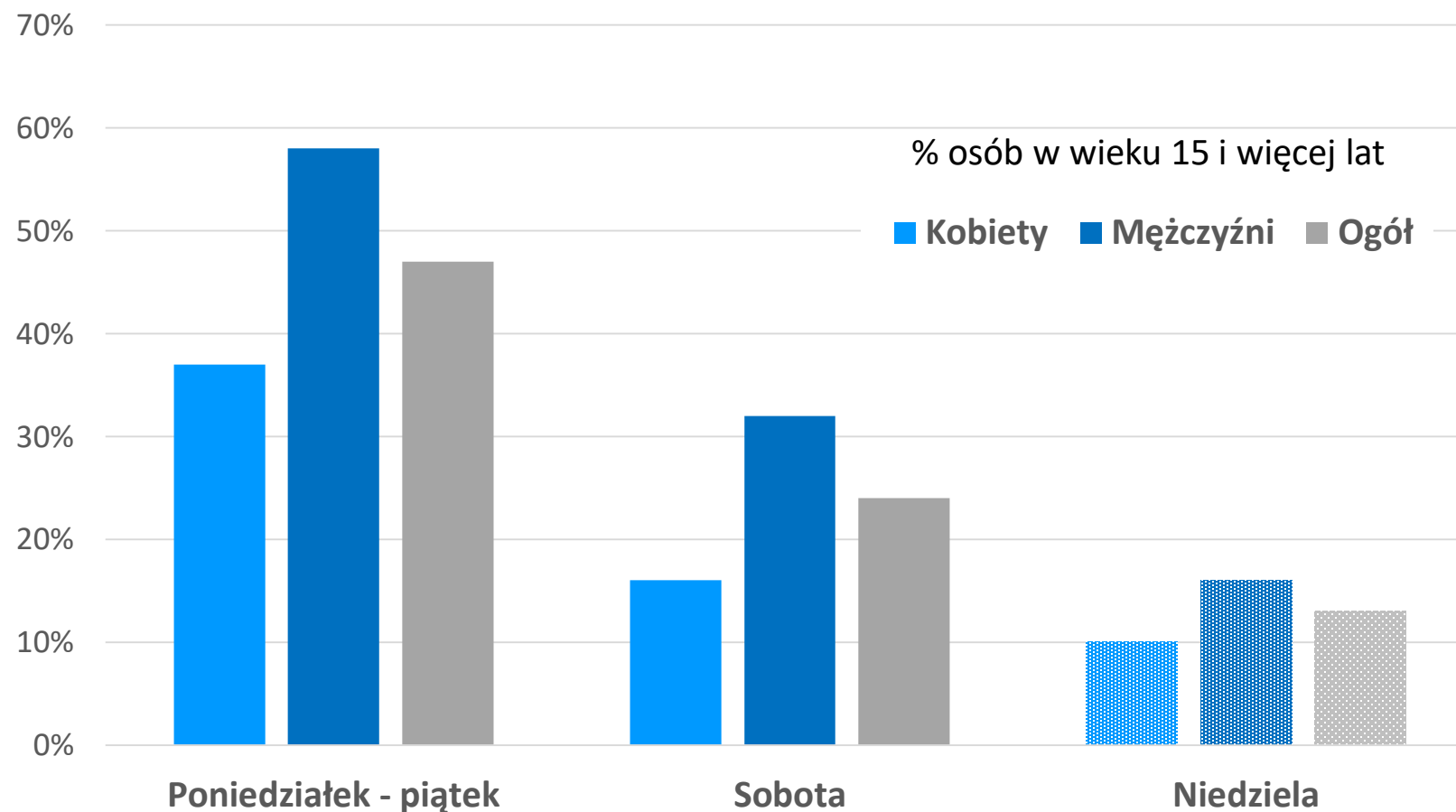
Wartości	2008	2013	2019
Szczęście rodzinne	78	78	80
Zachowanie dobrego zdrowia	59	58	55
Spokój	46	47	48
Grono przyjaciół	39	42	45
Szacunek innych ludzi	43	42	42
Uczciwe życie	46	46	42
Praca zawodowa	44	41	36
Wiara religijna	27	26	28
Pomyślność ojczyzny	19	11	23
Wolność głoszenia własnych poglądów	11	12	18
Kontakt z kulturą	11	10	11
Wykształcenie	18	11	10
Dobrobyt, bogactwo	18	13	9
Możliwość udziału w demokratycznym życiu społeczno-politycznym	6	4	8
Życie pełne przygód i wrażeń	4	6	5
Sukces, sława	3	4	3

Źródło: R. Boguszewski, CBOS, Komunikat Rodzina – jej znaczenie i rozumienie, 22/2019.

Wartości Polaków – podstawowe tendencje

- Stale zauważalne deklarowanie **rodziny jako najważniejszej wartości w codziennym życiu** (80%);
- **Zdrowie i spokój** wśród kluczowych wartości (potencjalnie korespondujące z życie rodzinnym);
- **Spadek znaczenia wartości związanych z pracą zawodową** (z 44% w 2008 do 36% w 2019) ;
- **Spadek dobrobytu i bogactwa** na skali najważniejszych wartości w życiu (z 18% w 2008 do 9% w 2019);
- Wzrost znaczenia **kontaktów przyjacielskich i towarzyskich**, grona przyjaciół (z 39% w 2008 do 45% w 2019);
- Znaczący wzrost znaczenia „pomyślności ojczyzny” jako jednej z najważniejszych wartości (z 11% w 2013 do 23% w 2019), co może stanowić symptom potencjalnego **rozwoju kapitału społecznego** na tej płaszczyźnie;
- **Stała**, choć dość niska częstość deklaracji **wiary religijnej** jako jednej z głównych wartości (28% w roku 2019);
- Pomimo wysokiej wartości rodziny, posiadanie i wychowywanie dzieci oraz wnuków wyraźnie straciło na znaczeniu w ciągu ostatnich dwudziestu lat (co koresponduje z dostrzeganym w polskim społeczeństwie wzrostem znaczenia **wartości postmaterialistycznych**, związanych z samorealizacją, potrzebą indywidualnej ekspresji, aspiracjami wyższego rzędu)

Wykonujący pracę zawodową w dni powszednie i niedziele wg płci

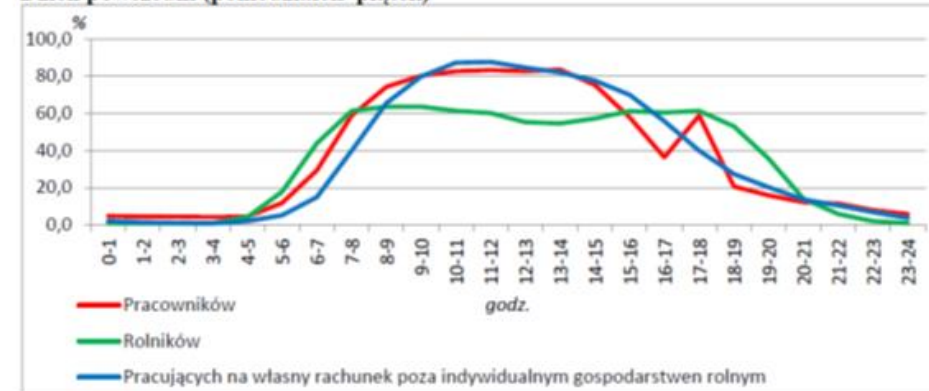

Źródło: GUS, Budżet czasu ludności 2013, część II, Warszawa 2016, s. 218.

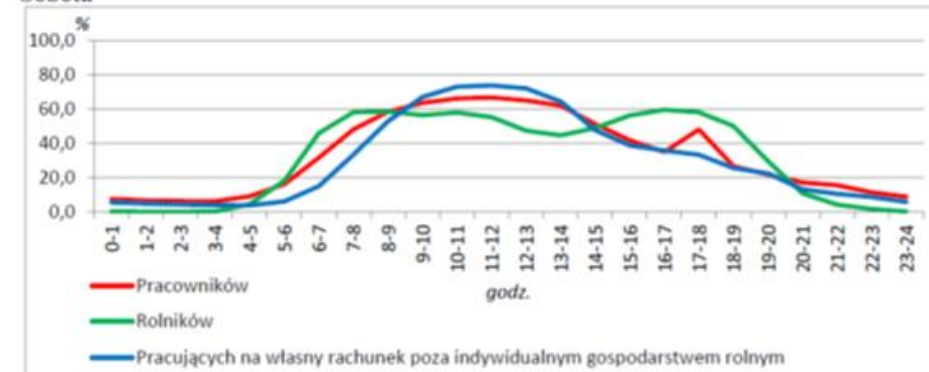
Wykonujący pracę zawodową w ciągu doby (odsetek osób w wieku 15 lat i więcej wg typu gospodarstwa domowego)

- Najwcześniej w ciągu doby pracę zaczynają rolnicy, następnie pracownicy najemni;
- Podobny jest dobowy rytm zajęć zawodowych pracowników najemnych i pracujących na własny rachunek;
- Rytm pracy rolników wyznaczają w dużej mierze naturalne uwarunkowania gospodarstwa rolnego (np. pory karmienia inwentarza, udoju itp.); ich sobota nie różni się od pozostałych dni powszednich;
- Rolnicy w największym stopniu dostosowują swoją pracę w niedzielę do wymogów dnia świętego: wykonują ją rano i wieczorem, w ciągu dnia świętując niedzielę.

Dzień powszedni (poniedziałek–piątek)

Sobota

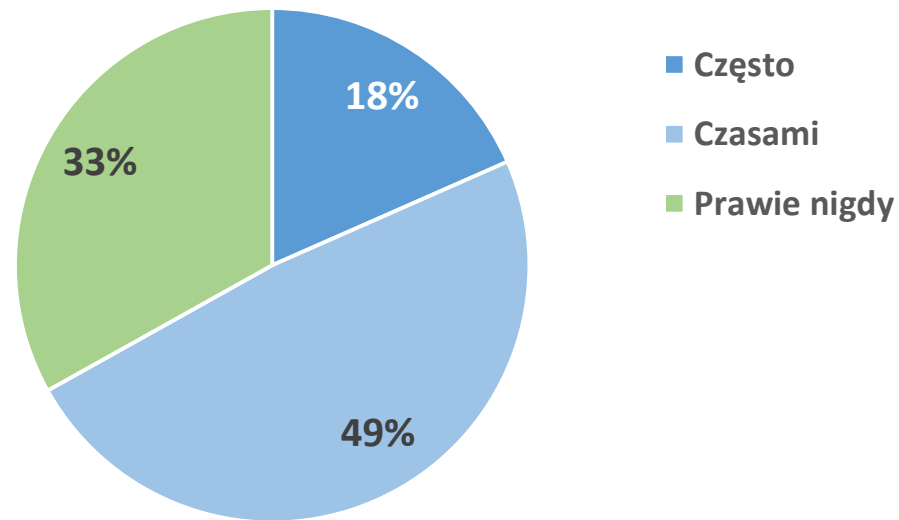

Niedziela

Przeciążenie obowiązkami

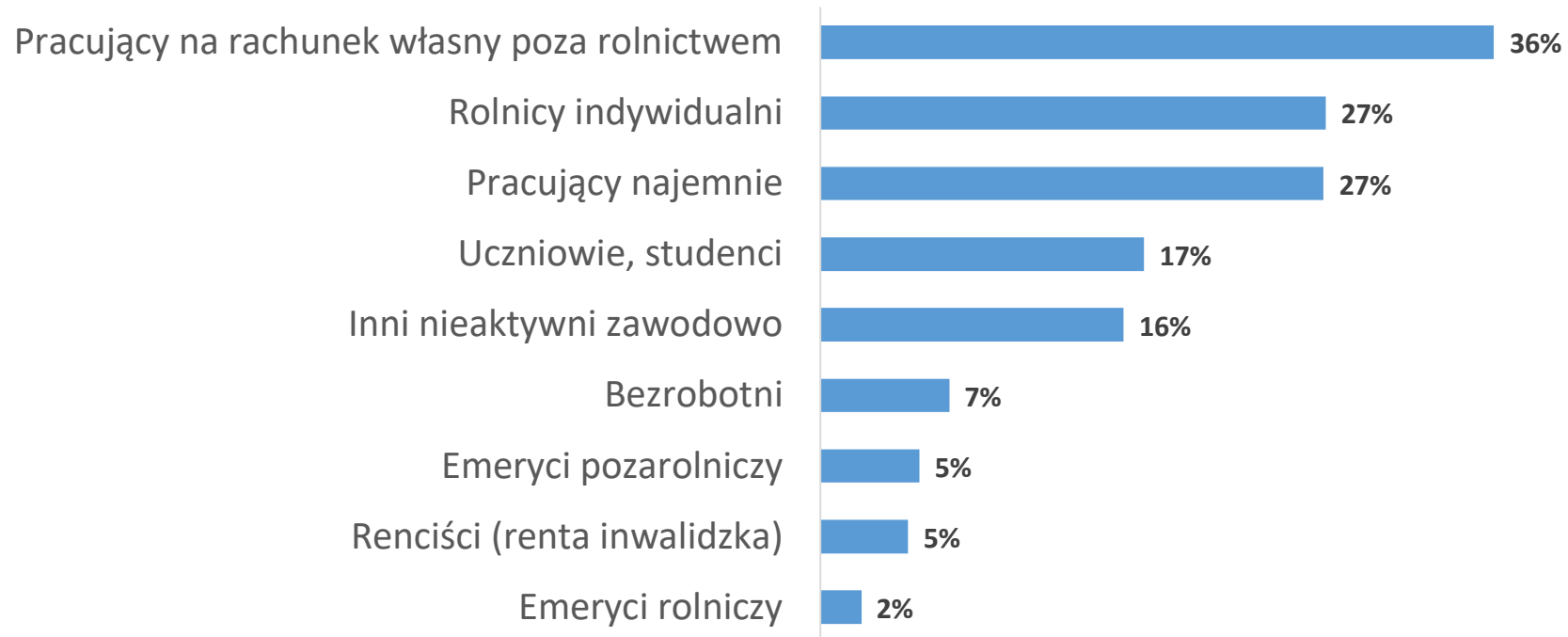
Jak często czuje się Pan/-i przeciążony/-a pracą zawodową lub obowiązkami domowymi? (odsetki odpowiedzi osób w wieku 15 lat i więcej)

Źródło: GUS, Budżet czasu ludności 2013, część II, s. 247.

Deficyt czasu wolnego

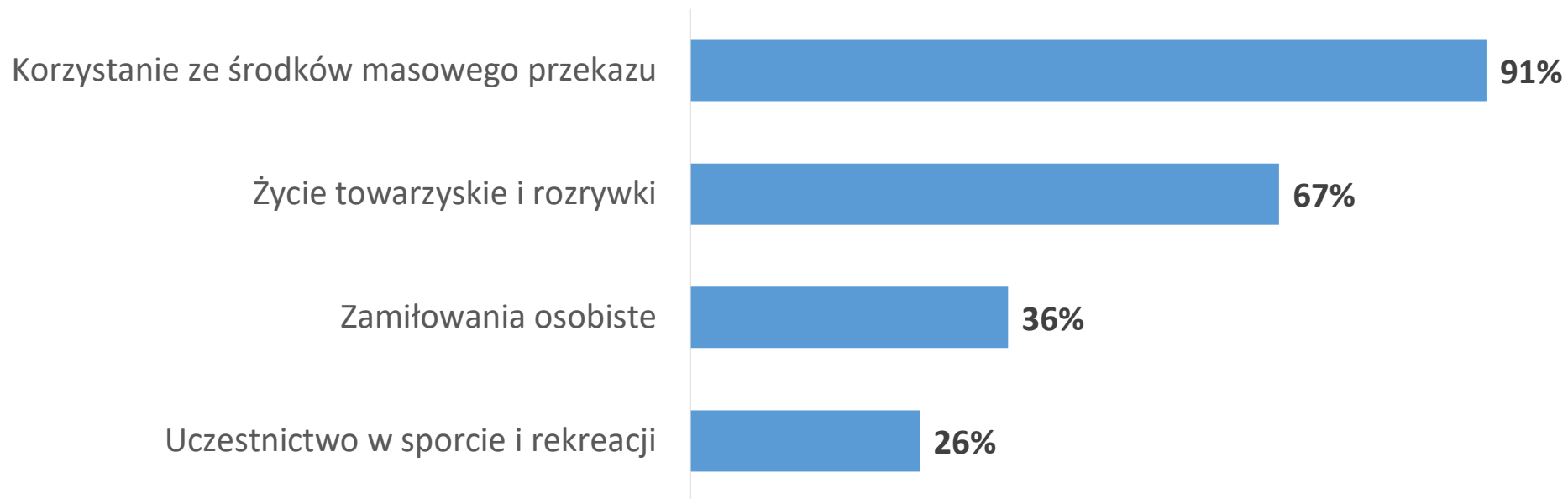
Osoby w wieku 16 lat i więcej deklarujące brak czasu wolnego w dni powszednie według rodzaju aktywności ekonomicznej

Źródło: GUS, Jakość życia Polaków 2015, Warszawa 2017

Wykorzystanie czasu wolnego

Odsetek osób w wieku 15 lat i więcej wykonujących czynności w ramach czasu wolnego

Źródło: GUS, Budżet czasu ludności 2013, część I, Warszawa 2015, s. 71

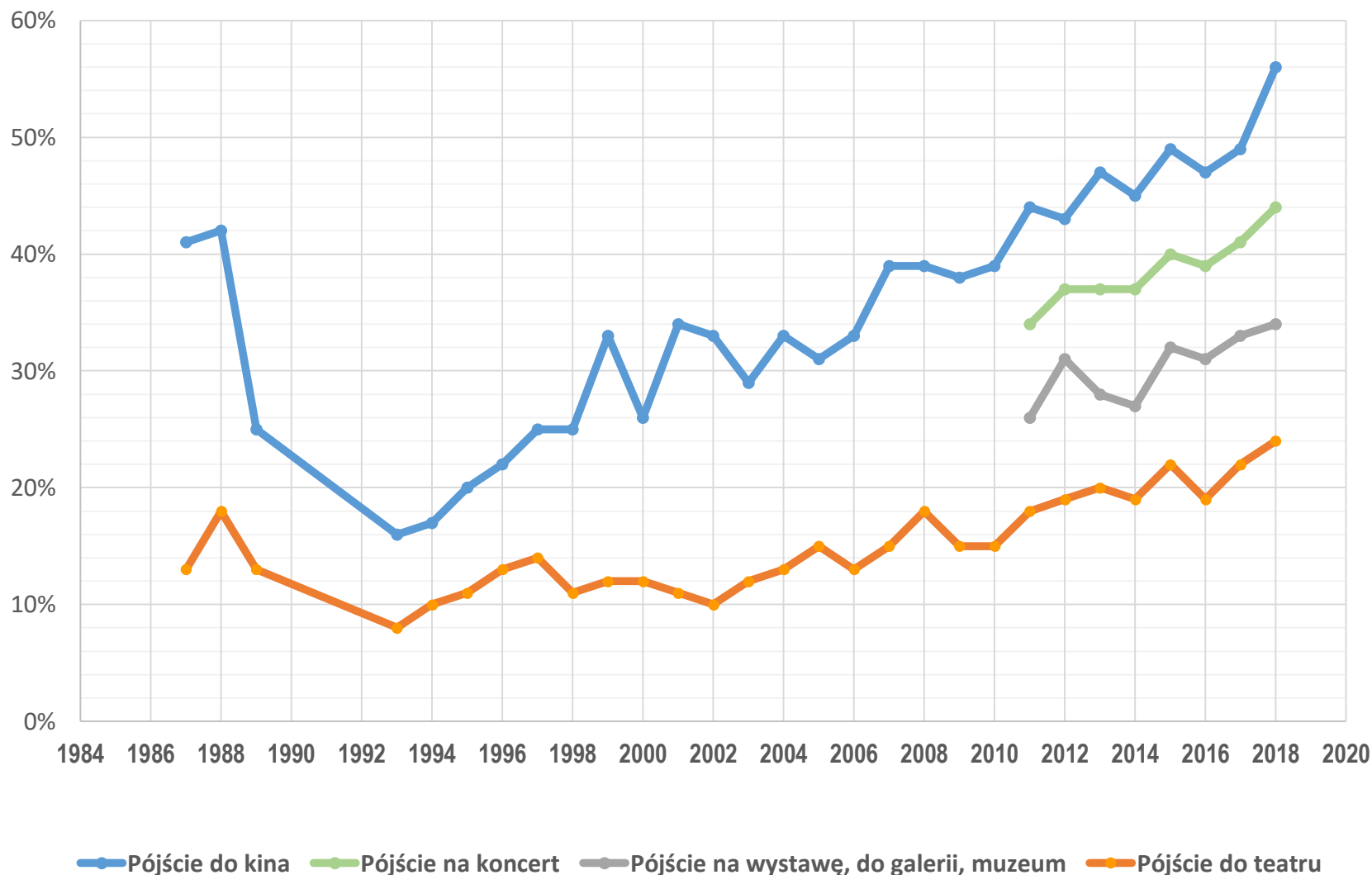
Preferowane sposoby spędzania czasu wolnego

Źródło: R. Boguszewski , Więzi społeczne, Komunikat CBOS 151/2017

Zachowania podjęte przynajmniej raz w roku

- W 2018 roku odsetek osób uczestniczących w aktywności kulturalnej wzrósł o 4% w stosunku do roku 2017 ...
- ... i po raz pierwszy w historii badań CBOS przekroczył 50%;
- Odsetek osób, które pojawiły się na seansie w kinie, wzrósł o 7%

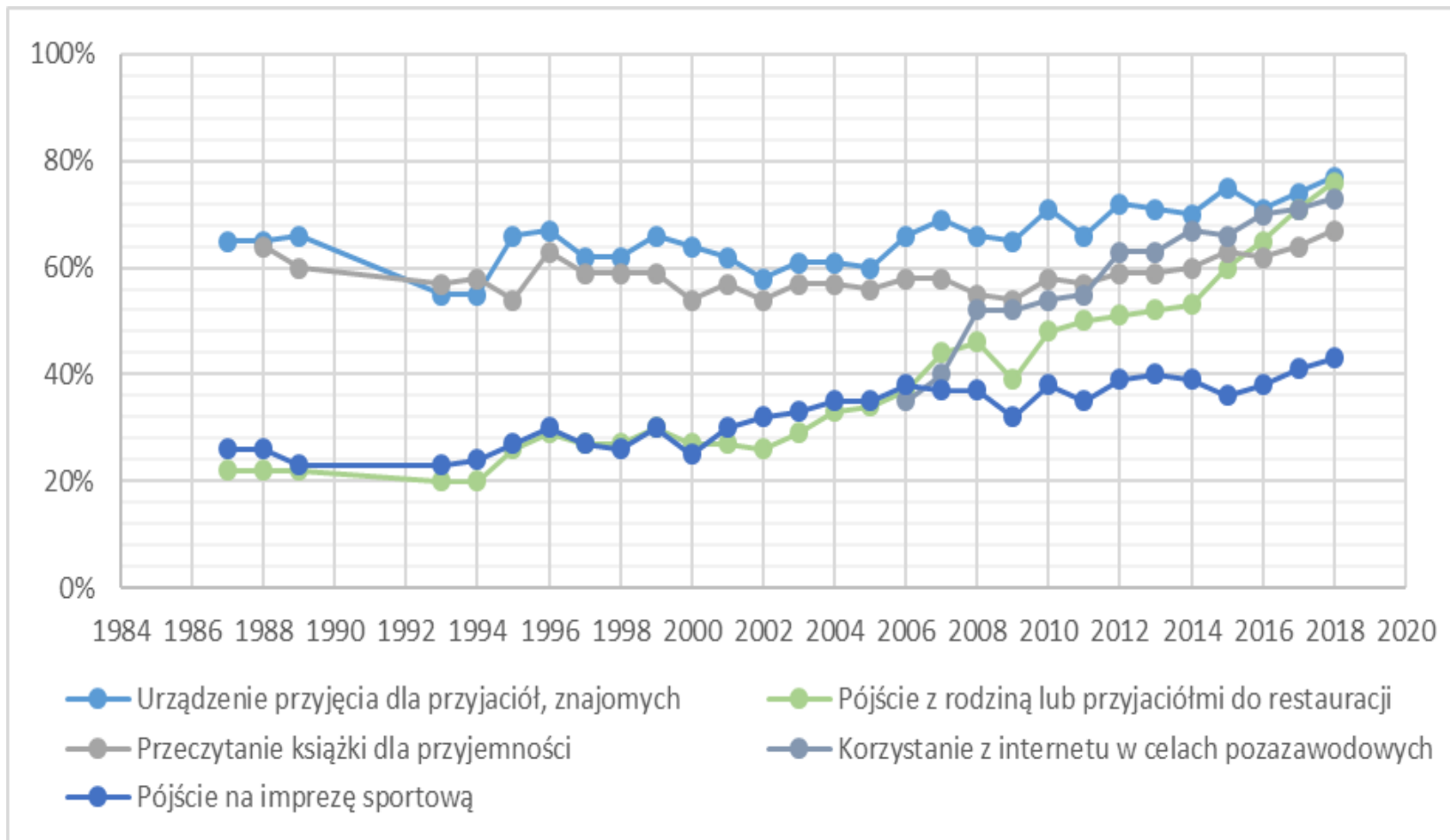

Źródło: M. Bożewicz, CBOS, Aktywności i doświadczenia Polaków w 2018, 20/2019

(cd.) ... przynajmniej raz w roku

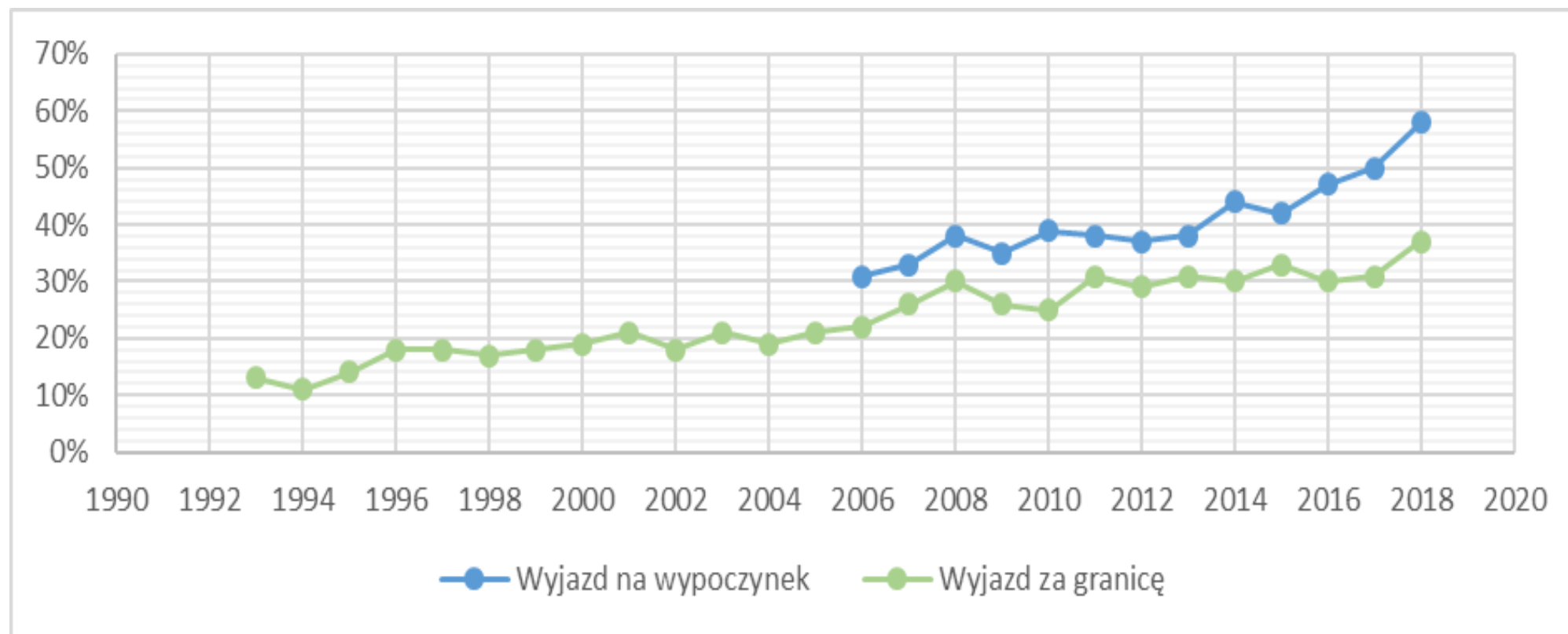
W 2018:

- o 5 punktów procentowych wzrósł odsetek osób poświęcających czas wolny na wizytę w restauracji z rodziną lub przyjaciółmi
- o 3 punkty procentowe odsetek osób, które urządziły przyjęcie dla przyjaciół lub znajomych

Źródło: M. Bożewicz, CBOS, Aktywności i doświadczenia Polaków w 2018, 20/2019

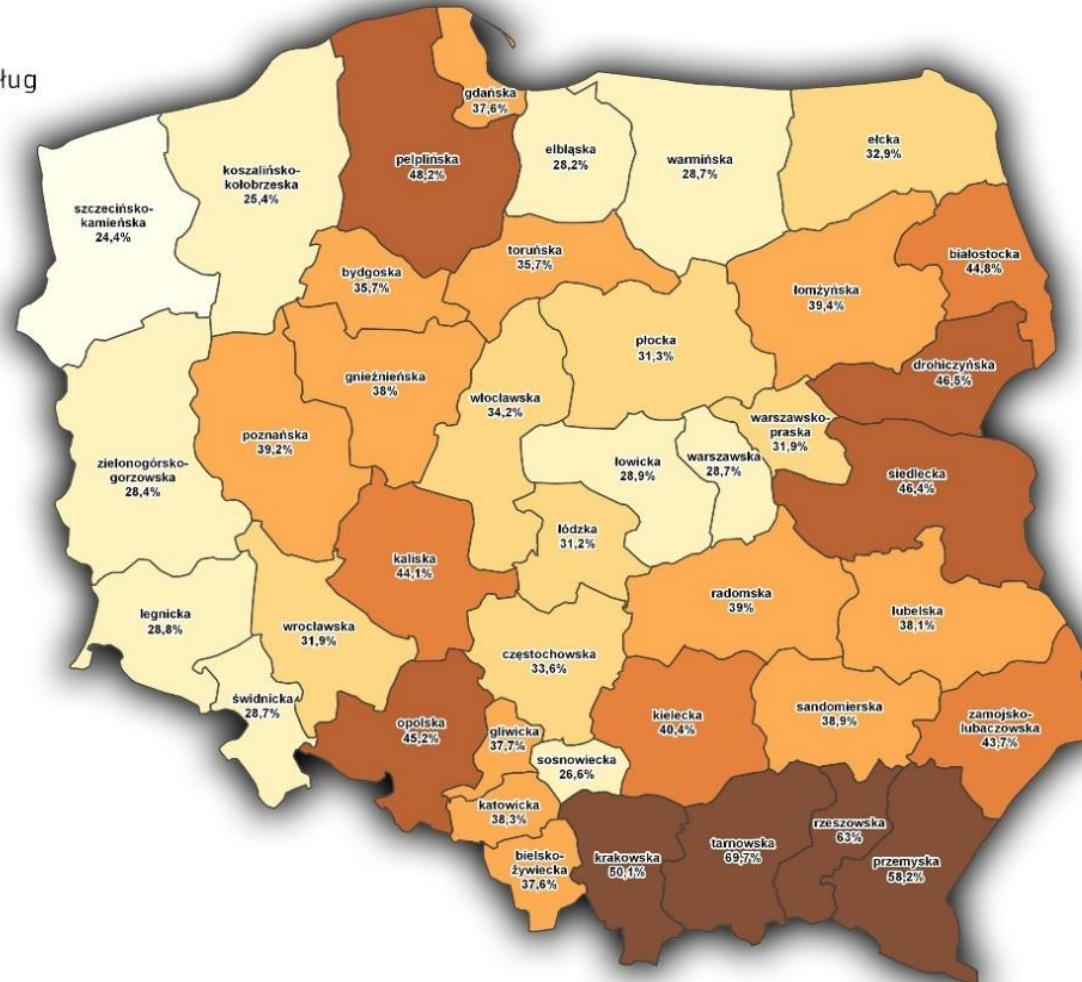
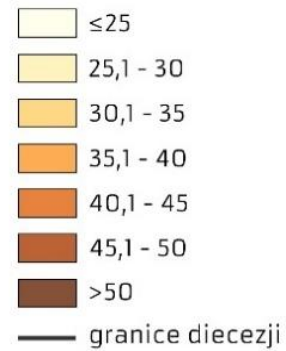
Wyjazdy na wypoczynek i za granicę

Źródło: M. Bożewicz, CBOS, Aktywności i doświadczenia Polaków w 2018, 20/2019

Wskaźniki *dominantes* w diecezjach

Średnia wartość wskaźnika według diecezji z lat 2015, 2016, 2017 [%]

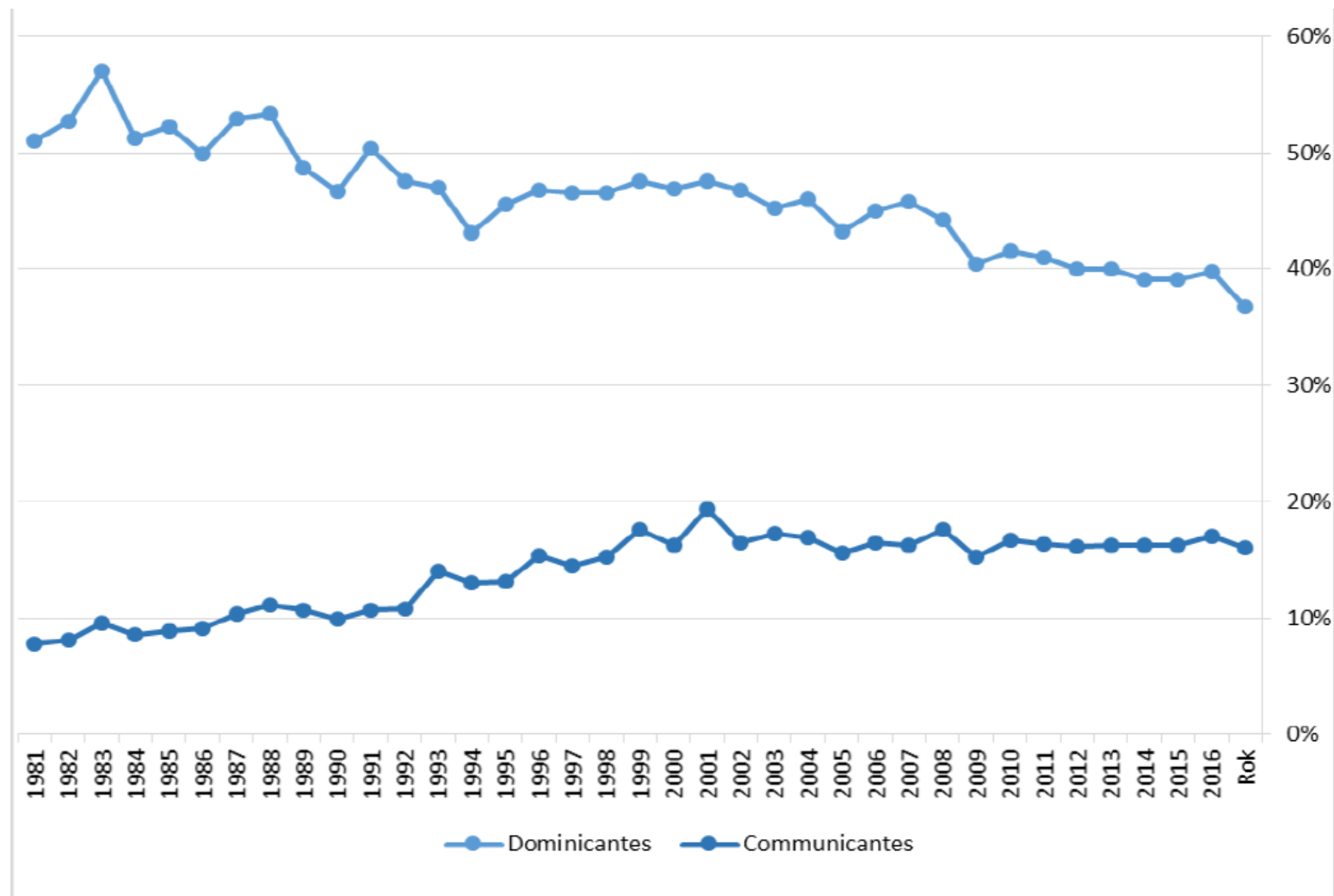

Źródło: ISKK, 2019.

Dominicantes i communicantes (1980 – 2017)

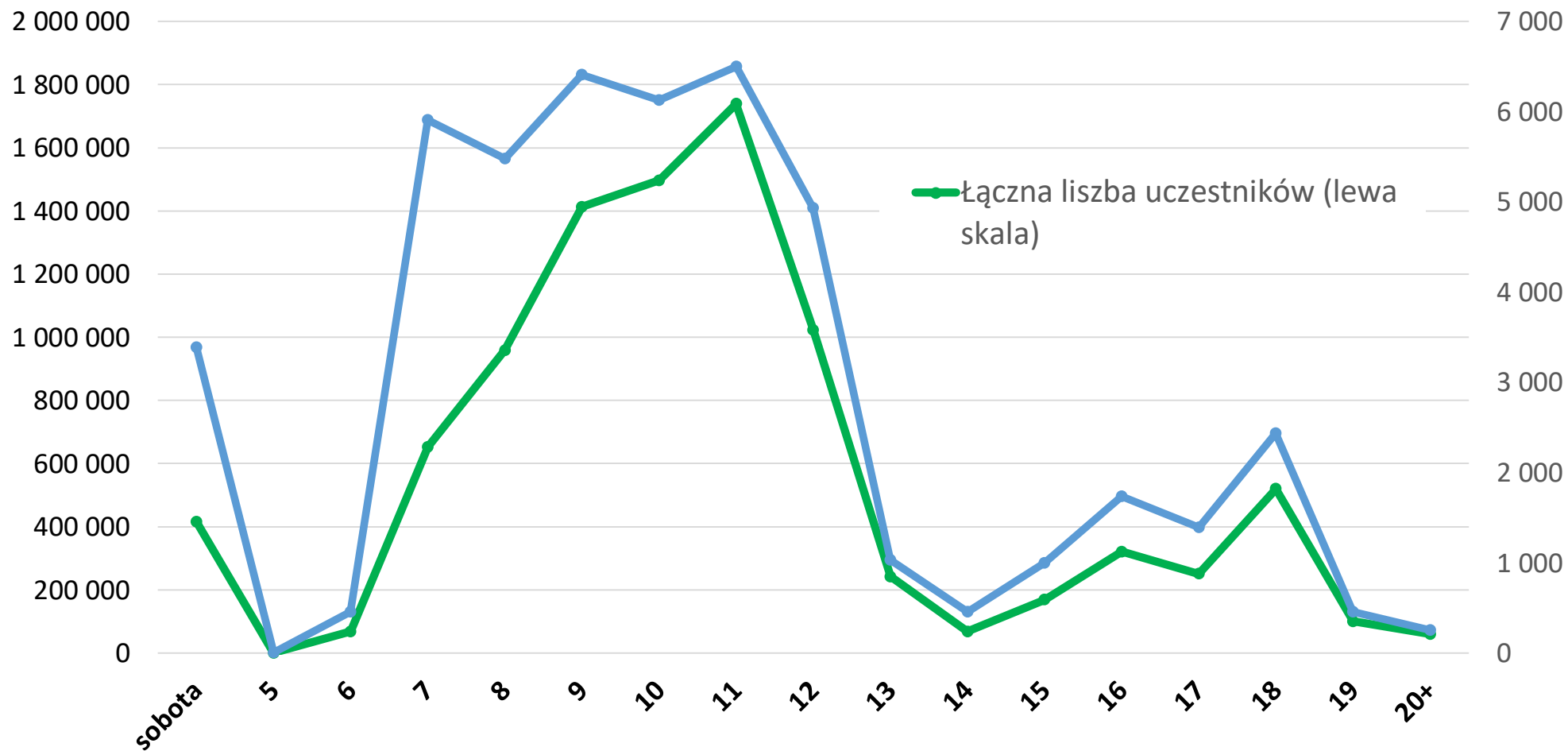
Wskaźniki:

- *dominantes* = odsetek wiernych obecnych na niedzielnej Mszy św.
- *communicantes* = odsetek wiernych przystępujących do niedzielnej Komunii św.

Źródło: ISKK, 2019.

Liczby niedzielnych Eucharystii oraz ich uczestników wg godzin

Źródło: ISKK, 2019.

Praktyki i działalność religijna w dziennym budżecie czasu osób w wieku 15 i więcej lat

	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
Przeciętny czas trwania praktyk religijnych (g:m)	00:11	00:13	00:08
Przeciętny czas wykonywania praktyk religijnych (g:m)	01:08	01:08	01:07
Poniedziałek – piątek (g:m)	01:01		
Sobota (g:m)	01:05		
Niedziela (g:m)	01:13		
Odsetek wykonujących praktyki religijne	16%	20%	12%

Źródło: GUS, Budżet czasu ludności 2013, część I, Warszawa 2015, s. 228 i część II, Warszawa 2016, s. 221

Praktyki obywatelskie i religijne według dni tygodnia osób w wieku 15 i więcej lat

<i>Dobrowolna praca w organizacjach i poza nimi; pomoc innym, zaangażowanie w działalność organizacji i praktyki religijne</i>	Poniedziałek – piątek	Sobota	Niedziela
Odsetek wykonujących	15%	19%	54%
Przeciętny czas wykonywania (g:m)	1:46	1:39	1:21

Źródło: GUS, Budżet czasu ludności 2013, część II, Warszawa 2016, s. 217

Zasadnicze wnioski

- Malejące znaczenie pracy zawodowej jako wartości w życiu oraz zwiększający się dystans do poświęceń na rzecz obowiązków zawodowych;
- Niezmiennie wysoka wartość rodziny, choć maleje znaczenie wychowywania dzieci jako wyznacznika sensu życia;
- Czas wolny spędzany przede wszystkim z rodziną i znajomymi oraz na korzystaniu z mediów (telewizja!) i komputera (Internet!);
- Rośnie popularność spotkań rodzinno–towarzyskich w restauracjach;
- Wzrost uczestnictwa w kulturze (kino, wystawy, muzea, teatr) i imprezach masowych (koncerty, mecze);
- Rośnie odsetek wyjeżdżających – na wypoczynek i za granicę;
- Mało aktywności ruchowej (sportowej)

Zasadnicze wnioski (cd.)

- Niski poziom aktywności zawodowej – pracuje 47% (kobiety: 37%, mężczyźni: 58%);
- Wielu pracujących skarży się na przeciążenie pracą i brak czasu wolnego;
- W niedziele pracuje 13% (średnio 5 i pół godziny);
- Praktyki i działalność religijna zajmują średnio od 1 godziny w dni powszednie do 1 godziny i 13 minut w niedziele;
- Z perspektywy pastoralnej: wyraźna tendencja do przesuwania się sensu niedzieli z czasu religijnego świętowania w kierunku czasu wolnego bez odniesienia do transcendencji.

Dalsze perspektywy badawcze

- **Wpływ zmieniającego się rynku pracy** na czas wolny i świętowanie w różnych kategoriach polskiego społeczeństwa;
- **Badania porównawcze** sposobów spędzania czasu wolnego i świętowania społeczeństwa polskiego oraz społeczeństw innych krajów;
- Niedziela a działalność instytucji kultury, organizacji pozarządowych oraz Kościoła (szczególnie na poziomie parafii) – aspekty:
 - poszerzanie oferty kulturalnej oraz rewitalizacja **społeczności lokalnych**
 - zmiany **stylu życia**
 - rozwój **kapitału społecznego**
- Nowe formy spędzania czasu wolnego pod względem odniesienia do wartości, w tym nowe formy szeroko rozumianej **duchowości**.

Pełna wersja raportu dostępna pod adresem:

<http://iskk.pl/badania/religijnosc>

Ewentualne pytania prosimy kierować:

dyrektor@iskk.pl

Dziękujemy za uwagę!